

60. Tam samo. – FR–838. – Op.1. – Spr.2. – 72 ark.
61. Koval M. V. *Ukraina: 1939–1945. Malovidomi i neprochytani storinky istorii* / M. V. Koval. – K.: Vyshecha shk., 1995. – 194 s.
62. Mukovskiy I., Lysenko O. *Z istorii mobilizatsii liudskyykh rezerviv Ukrainy do Chervonoj armii u 1941–1945 rr.* / I. Mukovskiy, O. Lysenko // *Rozbudova derzhavy.* – 1995. – №4. – S.40–45.
63. Rybchenko L. V. *Radianski viiskovi mobilizatsii 1943 roku na terytorii Livoberezhnoji Ukrainy: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / L. V. Rybchenko; Kafedra novitnoi istorii Ukrainy Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka.* – K., 2010. – 201 s.
64. Rosiiskiy derzhavnyi arkhiv sotsialno-politychnoi istorii. – F.644. – Op.1. – Spr.308. – 215 ark. – Rezhym dostupu: <http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.whoer.net/?null#showunit&id=377207;tab=img> Data zvernennia 23.04.2016.
65. Tam samo. – Spr.324. – 182 ark. – Rezhym dostupu: <http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.whoer.net/#tematicchilids&rootId=366764> – Nazva z tytul. ekranu. Data zvernennia 23.04.16.
66. Tam samo. – Op.2. – Spr.272. – 167 ark. – Rezhym dostupu: http://sovdoc.rusarchives.ru.ru2.gsr.whoer.net/Final_s/gko/op2/5026/%d0%A4644%D0%9E%D0%BF2%D0%94272%D0%9B028.jpg – Nazva z tytul. ekranu. Data zvernennia 20.04.2016.
67. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskyykh obiednan Ukrainy. – F.1. – Op.23. – Ch.1. – Spr.926. – 209 ark.
68. Tam samo. – Spr.954. – 131 ark.

Kuryliak O. V., PhD student, Department of History, Political Science and International Relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk), casey4627@gmail.com

Mobilization activities of local military authorities on territory of Stanislavska region during years 1944 and 1945

The article analyses mobilization activities of military commissariats in Stanislavska region during years 1944 and 1945. It was found that during recruitment campaign military offices encountered recruiting forces of First Guard's Army which caused adding available military forces to mobilization process. The detailed examination of management-and-report documentation gave the possibility to describe the methods of military recruitment in general.

As a result of mobilization campaign study, it was found that it has two stages: first – from May to June and second – from June to December. During the first stage the mobilization did succeeded despite of existing difficulties, while during the second there were serious troubles caused by actions of rebel underground. This resulted in mobilization dates failure and it's fulfillment using elder citizens and 17-year-old youth. Even planned military recruitment in 1945 didn't solved the problems with mobilization.

Keywords: District Military Commissariat (DMC), directive, Regional Military Commissariat (RMC), mobilization.

* * *

УДК 94:316.42:327.36(4)«1945/1947»

Гончаренко Л. Л.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка (Україна, Суми),
alesjazabltnaja@rambler.ru

Відродження ідеї європейської єдності після Другої світової війни в 1945–1947 рр.

Аналізуються основні причини відродження ідеї європейської єдності та її поширення на континенті після Другої світової війни. На основі діяльності ідеологів європейської інтеграції, а саме В. Черчіля, Жана Моне та їх поглядів розглядається теоретичне підґрунтя майбутніх інтеграційних процесів та їх практичне значення в майбутньому створенні органів влади європейських об'єднань. Розкривається суть ідеї європейської єдності та їх донесення до європейського соціуму. Особлива увага звертається на розуміння сутності європейського об'єднання, обґрунтування його необхідності. Аналізуються інтеграційні погляди Жана Моне, В. Черчіля, їх основоположне значення в формулюванні понятійного апарату інтеграційного об'єднання та основних цілей майбутнього об'єднання. Висвітлюється реакція європейських владних еліт на дані ідеї та пояснюються причини такого ставлення.

Робиться висновок про те, що ідеологи європейської єдності Жан Моне та В. Черчіль головною метою своєї діяльності в цьому напрямку ставили досягнення гарантованого миру, процвітання європейських країн та повернення об'єднаній Європи на арену міжнародних відносин в якості сильного гравця.

Ключові слова: європейська єдність, інтеграційні процеси, об'єднання, Друга світова війна, міжнародні відносини, Жан Моне, В. Черчіль.

Розвиток інтеграційних процесів є однією з найважливіших складових міжнародних відносин другої половини ХХ – початку ХХІ ст. На сьогоднішній день вони стали невід'ємним атрибутом сучасного світу, а тому знаходяться під пильною увагою істориків, політологів, правознавців. Передісторією європейських інтеграційних процесів є формування ідеї європейської єдності. Дослідження ідеології європейської єдності та поширення інтеграційних думок у європейських соціумах дозволяє краще зрозуміти інтеграційні процеси, що на сьогодні відбуваються в Європі. Зрозуміло, що на сьогодні ці знання є надзвичайно важливими для України.

Аналізуючи джерельну базу та історіографію дослідження варто зазначити, що ідея європейської єдності досліджується, як вітчизняною, так і зарубіжною наукою. Розглядаючи праці європейських істориків варто виокремити дослідження французького аналітика Ф. Перру [13], який висвітлив стан міжнародних відносин після Другої світової війни та його вплив на відродження ідеї європейської єдності. Серед британських вчених необхідно відзначити Л. Емері [10], який показав позицію Великобританії щодо створення Європейського Союзу та Г. Макміллан [12], що проаналізував пан'європейський рух та вказав на позитивні наслідки об'єднання для Європи в економічному плані.

Серед російської історіографії проблеми, що досліджується, варто зупинитися на працях: М. Флоринського [8], який в своїй праці намагається проаналізувати перспективи та недоліки створення Європейського Союзу, А. Акульшиної [1], яка дослідила німецьке питання в євроінтеграційному будівництві та М. Морозової [6], що висвітлила позицію британської влади щодо об'єднання процесів.

В українській історіографії даною проблемою займаються: Д. Ченчик [9], який в своєму дослідженні висвітлив розвиток ідеї об'єднання Європи та шляхи її реалізації в 1945–1952 рр. та А. Грубінко [3], який досліджує роль Великої Британії у процесах європейської політичної інтеграції у повоєнний період (1945–1956 рр.).

Документальна база статті представлена мемуарами одного з очільників та ідеологів європейського об'єднання Ж. Моне [5], на сторінках яких викладені та проаналізовані причини необхідності об'єднання Європи.

Необхідно звернути увагу та той факт, що як зарубіжні так і українські вчені, досліджували окремі аспекти проектів об'єднання Європи, у зв'язку з цим, мета дослідження полягає в тому, щоб на основі вивчення історіографічних робіт і документальної бази комплексно дослідити відродження ідеї європейської єдності після Другої світової війни в 1945–1947 рр., проаналізувати основні причини поширення даних ідей на європейському континенті та відношення до них європейського суспільства та влади.

Друга світова війна призвела до остаточної зміни міжнародної ситуації в світі. Адже по її завершенні Західна Європа перестала відігравати провідну роль у світовій політиці. Більше того, після закінчення війни європейський континент перетворився на арену суперництва двох нових світових лідерів – США

і СРСР. Промова У. Черчілля у Фултоні в березні 1946 р., Московська конференція з німецького питання в березні 1947 р., відмова СРСР і східноєвропейських країн брати участь в «плані Маршалла», празькі події лютого 1948 року, блокада Західного Берліну навесні 1949 р. означали кінець міжсоюзницького військового співробітництва і розподіл Європи на «Схід» і «Захід». З цих подій починається «холодна війна», яка сформувала в світі атмосферу страху та напруги.

В таких обставинах відбувається відродження планів об'єднання Європи. Вони перетворилися в важливий елемент політичної дійсності, почали активно обговорюватися спочатку на громадському рівні, а згодом і на політичному.

Так, Жан Моне, французький політичний діяч, найвизначніший прихильник Європейського Союзу, якого не без підстав називають одним з батьків об'єднаної Європи вважав, що об'єднання є політичною і економічною необхідністю. Він відзначав, що з політичної точки зору необхідність об'єднання очевидна. Велика частина великих війн за період новітньої історії була викликана конфліктами і суперництвом, властивими Старому світу. Ж. Моне зазначав, що руйнівна сила нових видів зброї зробить наступну війну небувалим лихом, а створення європейської федерації або союзу усуне одну з найважливіших причин війни. Він стверджував, що миру в Європі не буде, якщо держави відновляться на базі національного суверенітету з прагненнями до політичної переваги і економічного протекціонізму на континенті. Крім того, Ж. Моне підкреслював, що якщо країни Європи займуть позиції ізоляції і конфронтації, знову настане необхідність у створенні армій. За умовами миру одним країнам це буде дозволено, іншим заборонено. На підтвердження своїх слів він послався на досвід 1919 р. нагадуючи про те, що всім відомо, до чого це призвело.

Розвиваючи свої думки державний діяч зазначав, що країни Європи надто обмежені розмірами своїх територій, щоб забезпечити своїм народам максимально можливе, а, отже, необхідне процвітання. Їм потрібні більш великі ринки. Процвітання і відповідний прогрес в соціальній сфері вимагають об'єднання європейських держав в якусь федерацію або «європейське ціле», яке забезпечило б їх економічну єдність [5, с. 271]. Тобто Ж. Моне констатував, що по суті перед Європою один вибір – «або знищення, або об'єднання» [8, с. 23].

Поряд з Жаном Моне прихильники європейського об'єднання наводили докази стратегічного значення. Зокрема, вказувалося, що необхідність об'єднання збройних сил логічно випливає з тієї ситуації, з якою доведеться зіткнутися Заходу в разі війни з комуністичним блоком [8, с. 25]. Топографічні та географічні умови для Заходу несприятливі. Для того, щоб західні країни встояли проти натиску противника, їх оборона повинна бути направлена в глибину. У цьому випадку захист повинен буде вибудовуватися не з національної, а з загальноєвропейської точки зору.

Таким чином, відродження ідеї європейського об'єднання стало результатом розвитку післявоєнної міжнародної обстановки. Найбільш зацікавленою в об'єднанні країною виявилася, безсумнівно, Франція. З Другої світової війни Франція вийшла державою другорядного значення. В об'єднаній Європі вона

розраховувала зміцнити власні позиції. Як зазначав Ж. Моне, «інші країни, такі як Великобританія, Америка, Росія, мають свої життєві сфери, в яких вони певний час могли б існувати. Франція ж пов'язана з Європою. Її з Європи нікуди не дітися ... Від рішення Європейських проблем залежить життя Франції» [5, с. 271]. Крім того, в об'єднанні вона вбачала засіб контролю над Німеччиною. У повоєнні роки інтереси держав щодо німецького питання не збігалися. Німецьке питання розглядалося виключно у власних інтересах. Так, США та СРСР проводили в відношенні до Німеччини «політику сили» [2, с. 260]. Для Великобританії включення Німеччини в Європейський Союз означало переміщення кордону з «комуністичними силами» за Рейн. Саме тому Уайтхолл розумів необхідність створення європейської організації, перш за все як противаги СРСР, а не як стримування Німеччини, як того хотіла Франція.

Європейське об'єднання повинно було вирішити німецьке питання, адже Німеччина могла бути прийнята в співтовариство європейських держав як рівноправний партнер [1, с. 62–65]. Крім того, таким чином відбулося б примирення Франції та Німеччини.

Європейський союз міг також розглядатися Францією як засіб захисту від американського втручання у внутрішню європейську політику. З моменту прийняття в 1947 р. плану Маршалла Вашингтон енергійно підтримував пропозиції щодо об'єднання. США мали достатньо коштів для проведення політики тиску: перебування американських військ в Європі, економічна допомога тощо. Використання таких інструментів політики подекуди зачіпало почуття національної гордості і викликало на континенті ворожу реакцію.

Так, Ж. Моне був стурбований тим, які відносини ризикують встановитися між великою динамічною державою США та країнами Європи, якщо вони збережуть свою нинішню форму і свій нинішній менталітет. Ж. Моне вважав неможливим, щоб Європа довго залишалася «залежною» від США, економічно – майже виключно від їх кредитів, щодо безпеки – від їх військової сили [5, с. 335]. Основним союзником в європейському будівництві Франція бачила Великобританію. Франція прагнула створити для Європи ядро об'єднання, залучаючи для цього єдину європейську велику державу, здатну в той час прийняти на себе політичну відповідальність такого масштабу [5, с. 334].

Центральним завданням Великобританії і Франції було збереження статусів великих держав, які відкривають можливість впливу на світову політику. Однак, Великобританія цей союз розглядала у власному ракурсі. Британці не прагнули інтегрувати свою історію в європейський контекст. Термін «європейська історія» в Великобританії означав історію Континенту, в той час як в очах континентальних європейських істориків вона включала також і історію Великобританії [11, с. 40–41].

Ще в 30-х р. XX ст. В. Черчілль підтвердив позиції британської політики, вже висловлені ним на сторінках журналу «Пан'європа»: «У нас є і свої мрії, і завдання. Ми пов'язані, але не підпорядковані. Ми з Європою, але не в ній. Ми готові співпрацювати, але не абсорбуватися». Ця позиція була заснована на концепції

«трьох сфер», запропонованій В. Черчілем. Відповідно до неї Британія одночасно була членом Британської Співдружності Націй, спільноти англословних держав і «об'єднаної Європи» [6, с. 144]. Спираючись на міць Британської імперії і на підтримку Європи, Англія могла б на рівних з США підставити виступати на світовій арені [7, с. 409].

Такої позиції дотримувалися як консерватори, так і лейбористи, які прийшли до влади в липні 1945 р. Британія повинна грати двояку роль, вона повинна залишатися центром Британського Співтовариства і бути Європейською державою, підкреслював міністр закордонних справ Е. Бевін. Крім того, існували особливі відносини між Великобританією та США.

Навіть коли в Азії почалися активні рухи за незалежність, які супроводжувалися звільненням Індії та Пакистану, Цейлону та Бірми, існування Співдружності дозволило Великобританії сподіватися на привілейоване становище в колишніх залежних державах [11, с. 41]. Зрозуміло, що в такій ситуації ніяка національна британська партія не поставила б європейські амбіції вище амбіцій Британської Співдружності. У зв'язку з цим прем'єр-міністр К. Еттли підкреслював, що Великобританія ніколи не вважала себе просто європейською державою. Її інтереси є світовими, оскільки вона в центрі великої Співдружності [11, с. 42].

До такого усвідомлення свого світового призначення додавалися також старі стереотипи про незрілість, легковажність людей «континенту», в першу чергу, французів. Як писав біограф К. Еттли К. Харріс, «Еттли любив французів, німців, італійців, захоплювався їхньою культурою, але був не згоден з тими способами, якими вони управляли своїми країнами» [11, с. 51]. Внутрішня нестабільність, міцність комуністичних ідей в італійському та французькому суспільстві створювали враження крихкості континентальних демократій.

Крім того, Великобританія єдина не була окупована, за винятком Нормандських островів тому, в ній не утворилися нові політичні сили, які були пов'язані між собою опором окупантам або співпрацею з фашистами, не мала міжнародних братств спротиву розповсюджених у континентальній Європі, переплетіння та зміцнення взаємозв'язків між соціал-демократичними і християнсько-демократичними рухами в програмах внутрішньої реконструкції та європейського примирення.

Таким чином, внутрішні цілі офіційної Великобританії, представленої в той час лейбористами, мали на меті «знайти для Британії якщо не роль гегемона, то хоча б арбітра в справах Західної Європи» [4, с. 106].

Однак, саме представнику Великобританії, В. Черчілю судилося зробити вирішальний поштовх до європейського єднання. Після провалу очолюваної ним партії консерваторів на виборах у травні 1945 р., за яким слідом відбулася відставка В. Черчіля з поста прем'єр-міністра, він повністю присвятив себе діяльності зі створення єдиної Європи.

У вересні 1946 р. В. Черчіль виступив з промовою в Цюрихському університеті. У ній він закликав європейські народи забути жахи війни, подумати про відродження Європи. Промова В. Черчіля в Цюриху стала свідченням відродження інтеграційних рухів та сподівань щодо майбутнього Європи [7, с. 417–418].

У виступі він намалював похмуру картину страждань Європи, яку врятувала від повернення середньовіччя «американська великодушність». Однак, В. Черчіль вважав, що є засіб, який, якщо застосувати одночасно та повсюдно, здатний змінити все навколо і протягом декількох років зробити всю Європу такою ж вільною та щасливою, як Швейцарія [14, с. 2]. Цим засобом є створення «свого роду Сполучених Штатів Європи». «Європейська сім'я націй», за задумами В. Черчіля, «могла діяти єдиним фронтом» перш за все в питанні радянської загрози. До того ж, об'єднана Європа була б опорою для Британії в її відносинах з США. Таким чином, союз цих держав мав забезпечити їм провідне місце в світі.

Промова В. Черчіля була широко висвітлена в пресі та підтримана різними суспільно-політичними групами. У Франції щодо цього виступу висловлювалися різноманітні думки. Так, прем'єр-міністр того часу Ж. Бідо заявив, що на його думку, В. Черчіль не винайшов нічого нового, а головне питання полягає в тому, як цю ідею здійснити на практиці [2, с. 338]. Таким чином, вирішення цього питання перетворилося в боротьбу з питань форми і структури майбутнього Союзу.

В. Черчіль став першим серед політичних діячів такого масштабу, який взяв участь в дебатах декількох груп активістів з питань об'єднання. Він обрав тему об'єднаної Європи як основу тему власних поглядів щодо зовнішньої політики. Як зазначив у своїх мемуарах 65-й прем'єр-міністр Великої Британії Г. Макміллан, саме від В. Черчіля виходили прагнення і ентузіазм об'єднання Європи. Г. Макміллан вважав, що саме В. Черчіль мав створити об'єднану Європу. Без В. Черчіля, на його переконання, не було б ні Ради Європи, ні Комітету Міністрів, ні Консультативної асамблеї, ні Страсбурга [12, с. 194].

Проте, визнаючи В. Черчіля ініціатором європейського об'єднання після Другої світової війни, Г. Макміллан через багато років писав в своїх мемуарах, що Черчіль, однак, не мав ніякого ясного або чіткого плану. Він не був зацікавлений деталями об'єднання, він просто хотів дати стимул руху за об'єднання [15, с. 21]. Таким чином, на думку автора, міркування В. Черчіля цілком вписувалися в довгострокові британські інтереси в світовому масштабі, але в той же час вони відповідали більш короткостроковим вимогам і свідчили про наростаючі труднощі при відстоюванні традиційних інтересів Великобританії урядом цієї країни. В. Черчіль адресував свої ідеї британському електорату, європейській громадській думці і діячам зовнішньої політики великих держав, пристосовуючи свої положення до адресатів. Промова В. Черчіля в Цюриху привернула до себе широку увагу. Паралельно з його виступами в Палаті Громад та промовами ще в декількох містах, він вирішив організувати ряд діячів, в обов'язки яких мало входити оприлюднення його поглядів в країні і на континенті. Таким чином, наслідком діяльності В. Черчіля стало заснування в Великобританії Руху за об'єднання Європи, яке він і очолював.

Ідея В. Черчіля полягала в тому, щоб надати на континенті широкого стимулу до об'єднання. Зокрема, В. Черчіль заявляв, що врятуватися від небезпеки, що насувається можна, забувши ненависть до минулого,

поховавши національну злобу і помсту, прогресивно викреслюючи кордони та бар'єри, які погіршують і заморожують існуючі розбіжності, і радіючи разом тому чудовому скарбу літератури, етики, думки і терпимості, що належить всім тим, хто є спадкоємцями Європи [15, с. 20]. Політична єдність, продовжував він, має неминуче супроводжувати економічне і військове співробітництво. Слід зазначити, що в цих висловлюваннях В. Черчіль торкнувся набагато ближче, ніж завжди, практичного опису того, що він мав на увазі під об'єднанням, а саме, він сказав, що єдність має на увазі певну жертву, або злиття національного суверенітету. Але тут же додав, що це треба розглядати, як поступове об'єднання усіма зацікавленими націями того великого суверенітету, який захищить їх національні традиції [15, с. 20]. Однак, незважаючи на риторичні прийоми, не можна забувати, що при скороченні національних суверенітетів В. Черчіль ні в якому разі не мав на увазі британський. В. Черчіль виступав за об'єднання на рівні міжурядової співпраці без створення Асамблеї навіть обмеженого характеру. Це найбільшою мірою відповідало інтересам Британії.

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що, виступаючи в якості ініціатора європейського об'єднання і будучи прем'єр-міністром у відставці, В. Черчіль, в цілому, відстоював інтереси Великобританії, яка була не готова брати участь в конкретному союзі, однак, і відкрито протидіяти створенню європейської організації не могла. Європу охопила ейфорія об'єднання. Жахи Другої світової війни призвели до того, що мільйони людей чекали конкретних позитивних змін.

Одночасно і в інших європейських країнах почали діяти організації подібного типу. У Франції, організацією аналогічного Руху за Об'єднання Європи стала «Рада на захист об'єднання Європи», керував якою Р. Дотрі. «Незалежна ліга економічного співробітництва» на чолі з П. ван Зеландом об'єднала провідних європейських промисловців, економістів та лідерів синдикалістських рухів. Рух соціалістів за Європейські Сполучені Штати і Європейський Союз Федералістів (головою Спільки був колишній нідерландський міністр Е. Брюгманс) об'єднали тих, хто бачив в федералізмі єдиний правильний шлях до відродження Європи. Численність різноманітних організацій, що ставили за мету об'єднання Європи, зробила необхідністю координацію їх діяльності. У грудні 1947 р. був заснований Міжнародний координаційний комітет Руху за об'єднання Європи, головою якого став Д. Сендіс, зять В. Черчіля [101, с. 3].

Таким чином, розв'язання економічних, політичних та міжнародних проблем в повоєнній Європі вбачалося шляхом її об'єднання, як ідеологами європейської єдності так і широким загалом. Жан Монне та В. Черчіль, які в 1945–1947 рр. очолили рух за європейське об'єднання головну мету своєї діяльності вбачали в досягненні гарантованого миру, процвітання європейських країн та повернення об'єднаної Європи на арену міжнародних відносин в якості сильного гравця. З другої половини 1946 р. відбувається зростання кількості асоціацій і рухів за європейську інтеграцію, що і підтверджує тяжіння Європи до об'єднання, поряд з цим Великобританія підтримує об'єднаних ідеї, але без

неї самої, владна еліта країни вказує на необхідність об'єднання західноєвропейських континентальних країн, які будуть тісно співпрацювати з Великобританією.

Список використаних джерел

1. Акульшина А. В. Германский фактор в европейском строительстве (1948–1951) / А. В. Акульшина // Германия и Россия: События, образы, люди. Сборник российско-германских исследователей. – Вып.3. Материалы международной научной конференции «Россия и Германия: опыт и уроки отношений в XI–XX вв.» 13–14 октября. – Воронеж, 1998. – С.62–65.
2. Vert A. Франция, 1940–1955 / А. Верт [сокр. перев. с англ. А. О. Зелениной]. – М.: Издательство иностранной литературы, 1959. – 615 с.
3. Грубинко А. Роль Великої Британії у процесах європейської політичної інтеграції у повоєнний період (1945–1956 рр.) Європейські історичні студії [Електронний ресурс] / А. Грубинко. – Режим доступу: <http://eustudies.history.knu.ua/andrij-grubinko-rol-velykoyi-brytaniyi-u-protsesah-yevropejskoyi-politychnoyi-integratsiyi-u-povoyennyj-period-1945-1956-rr/>
4. Красильников А. Н. Англо-американский союз и лейбористская партия / А. Н. Красильников // Международные отношения. Политика. Дипломатия, XVI–XX века: сб. ст. к 80-летию акад. И. М. Майского; [редкол.: В. Г. Трухановский (отв. ред.) и др.]. – М.: Наука, 1964. – 381 с.
5. Монне Ж. Реальность и политика: мемуары / Жан Монне. – М.: Изд-во «Школа политических исследований», 2001. – 664 с.
6. Морозова М. А. Английские лейбористы и создание Европейского Совета в 1949 году / М. А. Морозова // Проблемы Британской истории. 1987 г. – М., 1987. – С.143–151.
7. Трухановский В. Г. Уинстон Черчилль. Политическая биография / В. Г. Трухановский. – М.: Мысль, 1968. – 409 с.
8. Флоринский М. Интеграция Европы? / М. Флоринский. – М.: Изд-во. иностр. лит., 1956. – 142 с.
9. Ченчик Д. В. Идея об'єднаної Європи та пошук шляхів її реалізації у 1945–1952 рр.: автореф. дис. .... канд. істор. наук / Д. В. Ченчик. – Харків, 2007. – 29 с.
10. Amery L. S. British Commonwealth and European Unity / L. S. Amery // National Review. – 1948. – Vol.131. – №789. – 421 p.
11. Jalons pour une histoire du Conseil de l'Europe: actes du colloque Strasbourg (8–10 juin 1995) / [textes reunis par M.–T. Bitsh]. – Berne, 1997. – 380 p.
12. Macmillan H. Tides of fortune: 1945–1955 / H. Macmillan. – N.–Y.: Harper and Row, 1969. – 729 p.
13. Perroux F. L. Europe sans rivages / F. L. Perroux. – Grenoble: Presses universitaires de Grenoble, 1954. – 859 p.
14. Robertson A. The Council of Europe. Its structure, functions and achievements / A. Robertson. – London: Stevens, 1961. – 252 p.
15. Young H. This blessed plot. Britain and Europe from Churchill to Blair / H. Young. – Woodstock – N.–Y.: Overlook Press, 1999. – 588 p.

References

1. Akul'shina A. V. Germanskij faktor v evropejskom stroitel'stve (1948–1951) / A. V. Akul'shina // Germanija i Rossija: Sobytija, obrazy, ljudi. Sbornik rossijsko-germanskij issledovatelej. – Vyp.3. Materialy mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii «Rossija i Germanija: opyt i uroki otnošenij v XI–XX vv.» 13–14 oktjabrja. – Voronezh, 1998. – S.62–65.
2. Vert A. Francija, 1940–1955 / A. Vert [cokr. perev. s angl. A. O. Zeleninoin]. – M.: Izdatel'stvo inostrannoj literatury, 1959. – 615 s.
3. Grubinko A. Rol' Velykoi' Brytaniij' u procesah jevropejs'koi' politychnoi' integracii' u povojennyj period (1945–1956 rr.) Jevropejs'ki istorychni studii' [Elektronnyj resurs] / A. Grubinko. – Rezhym dostupu: <http://eustudies.history.knu.ua/andrij-grubinko-rol-velykoyi-brytaniyi-u-protsesah-yevropejskoyi-politychnoyi-integratsiyi-u-povoyennyj-period-1945-1956-rr/>
4. Krasil'nikov A. N. Anglo-amerikanskij sojuz i lejboristskaja partija / A. N. Krasil'nikov // Mezhdunarodnye otnoshenija. Politika. Diplomatiya, XVI–XX veka: sb. st. k 80-letiju akad. I. M. Majskog; [redkol.: V. G. Truhanovskij (otv. red.) i dr.]. – M.: Nauka, 1964. – 381 s.
5. Monne Zh. Real'nost' i politika: memuary / Zhan Monne. – M.: Izd-vo «Shkola politicheskij issledovanij», 2001. – 664 s.
6. Morozova M. A. Anglijskie lejboristy i sozdanie Evropejskogo Soveta v 1949 godu / M. A. Morozova // Problemy Britanskoi istorii. 1987 g. – M., 1987. – S.143–151.

7. Truhanovskij, V. G. Uinston Churchill'. Politicheskaja biografija / V. G. Truhanovskij. – M.: Mysl', 1968. – 409 s.
8. Florinskij M. Integracija Evropy? / M. Florinskij. – M.: Izd-vo. inostr. lit., 1956. – 142 s.
9. Chenchuk D. V. Ideja ob'jednanoi' Jevropy ta poshuk shljahiv i'i' realizacii' u 1945–1952 rr.: avtoref. dys. .... kand. istor. nauk / D. V. Chenchuk. – Harkiv, 2007. – 29 s.
10. Amery, L. S. British Commonwealth and European Unity / L. S. Amery // National Review. – 1948. – Vol.131. – №789. – 421 p.
11. Jalons pour une histoire du Conseil de l'Europe: actes du colloque Strasbourg (8–10 juin 1995) / [textes reunis par M.–T. Bitsh]. – Berne, 1997. – 380 p.
12. Macmillan H. Tides of fortune: 1945–1955 / H. Macmillan. – N.–Y.: Harper and Row, 1969. – 729 p.
13. Perroux F. L. Europe sans rivages / F. L. Perroux. – Grenoble: Presses universitaires de Grenoble, 1954. – 859 p.
14. Robertson A. The Council of Europe. Its structure, functions and achievements / A. Robertson. – London: Stevens, 1961. – 252 p.
15. Young H. This blessed plot. Britain and Europe from Churchill to Blair / H. Young. –Woodstock – N.–Y.: Overlook Press, 1999. – 588 p.

Goncharenko L. L., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of law and international relations, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Ukraine, Sumy), alesjazabltnaja@rambler.ru

The revival of the idea of European unity after World War II in 1945–1947

The article analyzes the main reasons for the revival of the idea of European unity and its distribution on the continent after World War II. On the basis of the activities of the ideologists of European integration, namely W. Churchill, Jean Monnet, and their views it is discussed the theoretical basis of future integration processes and their practical importance in creating future European government associations. It reveals the essence of the ideas of European unity and their report to the European society. Particular attention is paid to the understanding of the essence of European unification, justifying its necessity. The integration views of Jean Monnet, W. Churchill, and their fundamental importance in the formulation of conceptual integration main goals of the future association are analyzed in the article. It highlights the reaction of the European ruling elites on these ideas and explains the reasons for this attitude. It is concluded that the ideologues of European unity Jean Monnet and W. Churchill set the main purpose of their activities in this direction to achieve peace, prosperity of the European countries and the return of united Europe into the arena of international relations as a strong player.

Keywords: European unity, integration processes, uniting movements, World War II, international relations, Jean Monnet, W. Churchill.

* * *

УДК 94(477)«1950/1960»:791.44.075

Дзюбенко Ю. В.,
аспірантка кафедри археології та спеціальних
галузей історичної науки, Черкаський національний
університет ім. Богдана Хмельницького (Україна,
Черкаси), doll912009@rambler.ru

ФІНАНСУВАННЯ, ВІДБУДОВА ТА РОЗВИТОК КІНОПРОКАТУ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ПОЧАТОК 1950–Х – СЕРЕДИНА 1960–Х РР.

На основі наявних наукових праць та архівних документів в статті проаналізовано стан кінопромисловості та кінопрокату 1950–х – середина 1960–х років. Подано коротку характеристику і стан кіноіндустрії, означені економічні, соціальні та ідеологічні фактори, що її формували.

Потужна хвиля відбудови кінопромисловості розпочалась в першій половині 1950–х років. Причиною відтермінування став пріоритет на відбудову промисловості та сільського господарства. Лише після повернення з евакуацій кіностудій, розпочався процес набрання колишнього темпу роботи всієї кінопромисловості. Кіно носило ідеологічний, розважальний, розвиваючий, навчальний характер.

Показ фільмів був вірною пропагандою радянського способу життя, перед показом художніх фільмів проводилась культурно-масова робота із залученням сільської та міської інтелігенції, короткі лекції. Постало питання побудови нових кіноустановок, кінотеатрів які могли б в більшій мірі забезпечити потреби глядачів та держави.

Ключові слова: кінопромисловість, кінопрокат, відбудова, дублювання фільмів, кінотеатр, клуб, фінансування.

Українська історична наука довгий час перебувала в полоні певних стереотипів. Так, в історичній науці та історіографії надавався пріоритет політичній історії, соціально–економічним чинникам. Поза увагою дослідників залишалося культурне життя сільського та міського населення, окремо взятої особистості.

Особливе місце в культурному впливі на маси займав кінопрокат. Образність, документальність, поєднання рухового ефекту і звуків, можливість емоційного впливу робили кіно зрозумілим і доступним кожній людині. Для спільних, сільських мешканців, у розпорядженні яких не було таких різноманітних, як у місті, видів дозвілля, значення кіно було особливим.

В роки окупації України було повністю знищено кіногосподарство України, а кіноапаратуру, кінообладнання та ремонтні майстерні вивезено до Німеччини або знищено. Постало завдання відродження кіноіндустрії та сукупних до неї галузей виробництва.

Тема кінопрокату та відбудови кінопромисловості в українській історичній науці висвітлена фрагментарно. Зокрема, в праці Н. Черкасової «Кінопрокатна діяльність у контексті розвитку кінопрокату» [6], в якій детально охарактеризовано як саме працювала в Радянському Союзі система кінопрокату та збору касових коштів і їх розподіл між відомствами.

В статті Я. Федорової «Розвиток кіномережі в селах України в середині 1950–х – на початку 1960–х рр.» [8] висвітлено діяльність кінопересувок та діяльність клубів культури в селах, зокрема показ фільмів. Велику частину джерельної бази статті становлять документи з Центрального державного архіву громадських об'єднань України, зокрема, це доповідні записки про стан відбудови кінопромисловості з 1949 по 1965 роки, звіти діяльності Державного комітету по кінопрокаті УРСР, листи–звернення до Голови Державного комітету по кінопрокаті та Міністра культури УРСР.

Питання розвитку кінофікації та кінопрокату було у віданні спочатку Міністерства культури УРСР, а згодом у новоствореного Державного комітету Ради Міністрів по кінопрокаті. Даний комітет мав монополне право прокату фільмів на території УРСР, визначав його репертуарну політику, керував тиражуванням і розподілом фільмокопій.

На місцевому рівні вибором фільмів займалася дирекція закладу, яка складала місячний план показу. Відповідну заявку відсилали на копіювальну фабрику, котра доволі часто не встигала виконати замовлення в обумовлені терміни.

Варто зазначити, що в радянській кінопрокат включали в основному лише стрічки вітчизняного виробництва, зарубіжних картин демонструвався дуже малий відсоток – лише ті, які не порушували радянських ідеологічних канонів. Ідеологічна спрямованість контролювалася постійно, сумлінно відбиралися фільми для показу глядачеві.

Говорячи про початок відбудови кінопромисловості (1948–1951 рр.), потрібно зауважити, що на початковому періоді країна не могла забезпечити потреби глядачів лише радянським продуктом, тому більша частина фільмів становили стрічки отримані в результаті репарацій, лише згодом відбувся стрімкий підйом кінопромисловості. На 1950 р. трофейні фільми займали 80% радянського кінопрокату, така шалена популярність